

Инж. Петар Лалатовић
Привредна комора СРЦГ — Титоград

Пословање пољопривредних организација Црне Горе 1967. године

У в о д

У пољопривредним радним организацијама Црне Горе пословало се у условима пуног дјеловања мјера привредне реформе. Услови њиховог пословања изједначени су са условима осталих привредних организација уз слободно формирање цијена према захтјевима тржишта.

На основу података Републичког завода за статистику и података из завршних рачуна радних организација за 1967. годину — холеритских података службе друштвеног књиговодства, анализирани су постигнути резултати пословања и основни фактори који су на њих утицали у условима потпуног дјеловања мјера привредне реформе. Пошло се од основних производних капацитета, услова привређивања и основних показатеља пословног успјеха пољопривредних организација у цјелини и по важнијим групацијама. Резултати анализе омогућавају да се донесу потпуније оцјене постигнутих резултата и насталих промјена у пословању пољопривредних организација, узрока који су до тога довели и мјере које је потребно предузети. Сви подаци о пословању дати су у текућим цијенама изражени у новим динарима.

Основни производни капацитети

Друштвена газдинства у Црној Гори располажу малим обрадивим површинама које у укупним обрадивим површинама Републике учествују свега 5,5⁰%. Њихово стање у ња показује следећи преглед:

	1966.	1967.	Индекс 1967/66.
— оранице	4 141	3 974	95,9
— воћњаци	675	630	93,3
— виногради	444	470	105,9
— ливаде	5 242	5 444	103,8
— свега обрадиве површине	10 502	10 518	100,3

Као што се види, ове површине на друштвеним газдинствима стагнирају и не повећавају се према предвиђањима средњерочног плана, на што су несумњиво утицале цијене пољопривредног земљишта и низ других мјера привредне реформе.

Структура сјетвених површина у ha на овим газдинствима изгледа овако:

	1966.	1967.	Индекс 1967/66.
— сјетвене површине укупно од тога:	3 362	2 904	86,3
— жита	1 390	920	66,2
— индустријско биље	55	141	256,3
— поврће	365	173	47,4
— биљке за исхрану стоке	1 542	1 670	108,3

Укупне сјетвене површине 1967. год. мање су 13,7% у односу на 1966. У структури ових површина дошло је до смањења површина под житима, што се оцјењује као позитивна чињеница, и до пада површина под поврћем а истовремено до повећања површина индустријског биља и биљака за исхрану стоке. Смањење сјетвених површина настало је због тога што је један њихов дио слабог квалитета, разбацан и уситњен, због чега се и њихова обрада показала неекономична. Оријентација на веће површине под индустријским биљем и биљкама за исхрану стоке је позитивна, јер се на овај начин ове површине могу рентабилније користити.

Приноси важнијих култура по јединици површине — тс/ha дају се у следећем прегледу:

	1966.	1967.
— пшеница	19,8	23,5
— јечам	21,3	21,9
— кукуруз	24,2	20,3
— кромпир	118,0	153,9
— парадајз	187,0	253,0
— луцерка	56,1	62,7

Као што се види, приноси свих култура су ниски иако су 1967. год. повећани у односу на претходну годину, а такође су већи од просјечних приноса наведених култура у Републици. Међутим, у односу на приносе на друштвеним газдинствима у земљи они су код појединих култура знатно мањи.

Површине под дугогодишњим засадима у на показује следећи преглед:

	1966.	1967.	Индекс 1967/66.
— воћњаци	675	630	93,3
— виногради	444	470	105,9

Већи дио воћњака представљају млади засади, иако још нијесу ступили на пуни род, може се запазити да поједини од њих, неће показати економску оправданост. Виногради су такође новоподигнути плантажни засади, који су углавном ступили на род, а од њих већи дио не даје задовољавајуће приносе. Овдје се напомиње да је један дио површина под овим засадима већ искрчен.

У структури обрадивих површина ливаде учествују са највећим процентом (око 52%), јер се оне углавном налазе у сјеверном планинском подручју, па су и приноси са њих доста ниски, због њихове запуштености и врло слабе примјене агротехничких мјера.

Број трактора на друштвеним газдинствима опао је са 233 у 1966. год. на 216 у 1967. док је број трактора на индивидуалним газдинствима повећан. У 1967. год. потрошња вјештачких ђубрива незнатно је већа него претходне године.

Стање сточног фонда у грлима на овим газдинствима види се из ниже наведеног прегледа:

	1966.	1967.	Индекс 1967/66.
— коњи	68	53	77,9
— говеда	3 468	3 305	95,3
— овце	5 518	4 583	83,1
— свиње	3 222	5 853	181,6
— живине	41 218	50 337	122,1

И код сточног фонда не остварују се интенције предвиђене средњерочним планом развоја. У 1967. год. опао је број коња, говеда и оваца, а повећан број живине и свиња у односу на претходну годину.

Према статистичким подацима, физички обим пољопривредне производње на овим газдинствима, и поред смањених про-

изводних капацитета, већи је око 13% у односу на претходну годину, што указује на интензивирање пољопривредне производње на њима.

Наведени подаци говоре о малим производним капацитетима и ниским приносима на овим газдинствима, иако су они знатно већи него на индивидуалним пољопривредним газдинствима.

Услови привређивања

Као што смо на почетку истакли у пољопривредним радним организацијама 1967. год. пословало се у условима туног дјеловања мјера привредне реформе. Цијене пољопривредним производима остале су приближно исте као и претходне године, а цијене репродукционом материјалу нешто су повећане. Укинута је допринос из дохотка и порез на промет из пољопривреде, а смањена стопа доприноса на личне дохотке; задржан је регрес на вјештачка ђубрива и на производњу мушких приплодњака а такође и премије на млијеко и др.

На другој страни поштрени услови привређивања испољени су преко кредитно-монетарне политике, спољно-трговинског и девизног режима и др.

Висина регреса на вјештачка ђубрива зависила је од процента учешћа активних хранљивих материја у појединим врстама ових ђубрива.

На пословање радних организација у пољопривреди, посебно у земљорадничким задругама, утицали су доношење нових законских прописа о измјенама и допунама Основног закона о земљорадничким задругама и Закона о промету робе. Измјенама и допунама Основног закона о земљорадничким задругама укинута је повластица задруга на пословну сарадњу са индивидуалним произвођачима на територији за коју су основане, тако да се кооперацијом у пољопривреди могу bavити и друге привредне организације које за то имају интереса. Основним законом о промету робе либерализован је даље промет пољопривредних производа и укинута повлашћени положај који су задруге имале у откупу ових производа. Доношење наведених законских прописа утицало је на обим пословања ових задруга; негативно се одразило како на развијање друштвено организоване производње, тако и на обим откупа пољопривредних производа преко задруга. Посебан проблем био је прошле године откуп стоке (говеди) и откуп вуне с обзиром на тржиште и ниске откупне цијене, што је утицало и на извоз пољопривредних производа, у првом реду стоке.

Све наведене мјере поштриле су услове привређивања у радним организацијама у пољопривреди, а посебно код земљорадничких задруга, које су уз то и уситњене а послују и са малим производним капацитетима.

Средства пословања

1. Пословна средства

Пословна средства пољопривредних организација 1967. год. износила су 196,1 мил. дин. и била су већа 17,3% него 1966. Њихова структура у милионитма динара укупно и по групацијама даје се у следећем прегледу:

	Пољопривреда		Пољопривр. ком. и добра зем. зад.					
	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.
Укупно пословна средства	166,8	196,1	156,9	184,7	74,9	91,3	77,2	88,5
Од тога:								
— основна	117,4	130,7	110,4	123,4	65,8	70,0	40,8	49,9
— обртна	49,4	65,3	46,5	61,3	9,1	21,3	36,4	38,6

Предњи подаци показују повећање пословних средстава свих групација са изразито великим учешћем просјечно коришћених основних средстава, док је учешће обртних средстава знатно мање, због малих сопствених обртних средстава и мјера ресрикције кредитâ. У пољопривредним комбинатима и добрима најмање је учешће обртних средстава и поред знатног повећања 1967. год. у односу на 1966. док је њихово учешће у земљорадничким задругама знатно веће, али са опадањем њихова учешћа у укупним пословним средствима.

Укупна обезбијеђеност пословних средстава по запосленом порасла је око 14%, што је резултат неједнаког повећања пословних средстава (17,3%) и броја запослених (1,2%).

2. Активна основна средства

И 1967. год. дошло је до повећања активних основних средстава у односу на претходну годину (9%), иако је то повећање знатно мање него претходних година. Повећање је различито по појединим групацијама — највеће на пољопривредним добрима и комбинатима а најмање у земљорадничким задругама.

Кретање и структура активних основних средстава у милионима дин. по групацијама показује следећи преглед:

Елементи	Пољопривреда и рибарство		Пољопривреда		Комбинати и Земљорадничке пољ. добра задруге			
	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.
Земљиште	17,1	17,4	17,1	17,4	9,3	9,6	7,5	7,6
Грађевински објекти	79,1	88,5	72,2	81,5	41,2	47,8	29,1	30,6
Оруђа за рад	39,9	44,6	36,9	41,2	17,8	21,6	16,9	17,4
Дугогодишњи засади	7,2	7,9	7,2	7,9	5,5	5,6	1,5	2,0
Основно стадо	8,8	7,4	8,9	7,4	5,3	3,8	3,4	3,4
Остала основна средства	2,9	3,4	2,9	3,0	2,3	2,3	0,7	0,7
Активна основна средства	155,0	169,2	145,2	158,3	81,4	90,8	58,0	61,7
Садашња вриједност	127,4	136,2	120,1	127,9	71,3	76,1	44,9	48,1
Степен способ.	82,2	80,4	82,8	81,0	87,6	83,5	76,7	77,4

Из датог прегледа види се да у структури основних средстава највећу ставку чине грађевински објекти по свим групацијама. Међутим, учешће оруђа за рад знатно је мање од учешћа грађевинских објеката, мада оно показују тенденцију пораста. Најмања су средства оруђа за рад у земљорадничким задругама, што уједно говори о њиховој слабој опремљености. Такође су врло мала средства основног стада и дугогодишњих засада, а првенствено у земљорадничким задругама.

Степен способности активних основних средстава доста је висок и највећи је на пољопривредним добрима и комбинатима а најмањи у земљорадничким задругама.

Коефицијент ефикасности основних средстава, изражен односом друштвеног производа и активних основних средстава, показује у % следећи преглед:

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	0,3485	0,3391
пољопривреда	0,3522	0,3386
комбинати и добра	0,1368	0,1509
земљорадничке задруге	0,6281	0,5876

Као што показују наведени подаци, ефикасност уложених средстава је мала, посебно у комбинатима и на добрима. Такође се уочава да је ефикасност у опадању у цјелини и по групацијама, осим у комбинатима и на добрима гдје показује извјестан пораст.

3. Обртна средства

Укупно ангажована обртна средства на крају 1967. год. износила су око 124 милиона. У односу на претходну годину она су већа око 40%. Њихово стање у милионима динара 31. XII 1967. год. по врстама и структури по ниже наведеним групацијама било је:

	Пољопривреда, и рибарство		Пољопривреда		ком. и зем. задруге добра			
	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.
Новчана средства	9,9	7,7	9,3	7,2	2,5	2,4	6,5	4,3
Укупна потрошња	29,1	41,9	8,4	16,4	3,8	10,5	24,7	29,5
Укупне залихе	49,4	74,8	46,7	70,6	10,5	25,9	35,1	43,7
Од тога:								
Залихе и сировине	9,5	12,9	8,4	11,9	3,5	5,8	4,4	5,7
Залихе недовршене производње	5,3	8,4	4,7	7,3	3,6	5,9	1,1	1,3
Залихе готове производње	5,4	6,8	5,2	6,5	2,0	2,7	2,6	3,3
Залихе тргов. робе	29,2	46,7	28,4	44,9	1,4	11,5	27,0	33,4
Укупно:	88,4	124,4	64,4	94,2	16,8	38,8	66,3	77,5

Из наведеног прегледа види се да новчана средства опадају и да је њихово учешће знатно смањено у укупним обртним средствима, што упућује на слабу ликвидност радних организација. Висок износ обртних средстава у неликвидним облицима говори више о њиховом нерационалном искоришћавању, а мање о њиховом недостатку, како се то најчешће истиче. Повећање залиха готових производа услиједило је због неорганизованог промета и несналажења на тржишту. Висок пораст потраживања од купаца стежава извршавање обавеза према добављачима а уједно указује на потребу бржег наплаћивања властитих потраживања ради веће ликвидности.

4. Кредити

Кредити пољопривредних организација, посматрани у цјелини, повећани су 1967. год. у односу на 1966. а у појединим групацијама смањени, што у милионима дин. показује табеларни преглед:

	Пољопривреда, и рибарство		Пољопривреда		ком. и зем. задруге добра			
	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.
Кредити за основна средства	75,1	86,9	73,3	84,8	53,3	65,3	8,0	9,8
Кредити за трајна обртна средства	17,7	20,9	16,6	19,8	5,3	8,8	1,5	1,3
Кредити за повремена обртна средства	31,1	30,3	30,2	29,2	4,8	8,9	—	—

Карактеристично је смањење кредита за повремена обртна средства узета у цјелини, док су у комбинатима и на добрима повећани, а у земљорадничким задругама их нема. Кредити у задругама су врло мали, јер је њихово добијање, нарочито због рестриктивних мјера, погодило задруге, као уситњене организације. Посебне тешкоће настале су у задругама при добијању обртних средстава за производњу у кооперацији. Кооперанти су често доводили задруге у неповољан положај у погледу могућности враћања ових кредита, што је отежавало њихово пословање. Услови за добијање краткорочних кредита били су такође неповољни, посебно за поједине намјене с обзиром на процес производње и друге околности.

5. Инвестициона улагања

Инвестициона улагања у пољопривреди ни 1967., као ни претходне године, не остварују се према предвиђањима средњерочног плана развоја до 1970. год. Она су знатно мања, а 1967. год. су на приближно истом нивоу као и претходне, 1966.

Утрошак инвестиција у основна средства пољопривреде укупно и по изворима даје се у милионима динара у сљедећем прегледу:

Година	Укупно	Привред. организ.	Остале орган.	Инвест. средства банака	Федерац. свега	Републ. свега	Општине свега
1966.	15,3	5,6	0,3	6,5	2,1	0,8	0,05
1967.	15,1	1,9	0,05	9,9	3,2	—	0,05

Уочава се пад инвестиција од привредних и осталих организација, а повећање инвестиција од банака. Иако није дат преглед утрошка инвестиција по појединим групацијама, оне су углавном утрошене у пољопривредним комбинатима и на добрима. Отежани услови добијања зајмова посебно су се осјетили у земљорадничким задругама, као уситњеним и кредитно неспособним организацијама које немају средства за учешће, а поред тога, немају ни планова развоја нити израђене инвестиционе програме који би били економски оправдани и на основу којих би могли добити потребна средства уз одговарајуће учешће.

Средства радних организација у хиљадама динара за инвестиције у пољопривреди 1967. год. показује сљедећи преглед:

	1966.	1967.	Индекс 67/66.
пољопривреда и рибарство	3 392	1 297	38,2
пољопривреда	3 289	1 271	38,6
комбинати и добра	1 325	1 266	20,1
земљорадничке задруге	2 632	886	33,6

Средства радних организација за инвестиције врло су мала, а 1967. год. скоро три пута мања него 1966. Тај податак убједљиво говори да ове организације немају сопствених средстава за учешће у добијању инвестиционих зајмова. Ако узмемо утрошак инвестиција 1967. год. који је врло мали, и средства самих радних организација, произлази да је њихово учешће свега 8,6% у укупно утрошеним инвестицијама.

Запосленост

Динамику запослене радне снаге у пољопривреди и рибарству и по групацијама илуструју следећи подаци:

	1966.	1967.	Индекс 67/66.
пољопривреда и рибарство	3 483	3 526	101,2
пољопривреда	3 200	3 223	100,7
комбинати и добра	935	987	105,5
земљорадничке задруге	2 061	2 032	98,6

Као што се види, укупан број запослених у пољопривреди и рибарству незнатно је порастао, свега 1,2% или за 43 радника док је код земљорадничких задруга опао 1,4% или за 29 радника.

Техничку опремљеност рада запослених на друштвеним газдинствима укупно и по групацијама показују изражени у хиљадама динара ови подаци:

	1966.	1967.	Индекс 67/66.
пољопривреда и рибарство	44,5	48,0	107,8
пољопривреда	45,3	49,1	108,3
комбинати и добра	87,0	90,2	103,6
земљорадничке задруге	28,1	30,3	107,8

Она је повећана у свим групацијама а у комбинатима и на пољопривредним добрима је највећа, мада је тамо пораст најмањи, док је у земљорадничким задругама три пут мањи него на пољопривредним добрима и у комбинатима.

Резултати финансијског пословања

1. Укупан приход

Пољопривредне организације 1967. год. оствариле су укупан приход од 282,5 милиона динара или на приближно истом нивоу као и претходне године.

Динамику укупног прихода у хиљадама динара илуструју следећи подаци:

	1966.	1967.	Индекс 67/66.
пољопривреда и рибарство	282,389	282,546	100,3
пољопривреда	272,852	270,564	99,2
комбинати и добра	40,061	50,781	126,6
земљорадничке задруге	228,085	215,049	94,2

Највеће учешће у укупном приходу постигле су земљорадничке задруге, а уједно показале и највећи пад у односу на претходну годину, што је резултат изнијетих заштрених услова привређивања. Међутим, комбинати и пољопривредна добра остварили су знатан пораст укупног прихода, али у њему учествују са свега 17,9%. За остварење укупног прихода у 1967. год. утрошена средства су мања него претходне године, осим у комбинацима и на пољопривредним добрима, чему су разлог мање набавне вриједности трговинске робе у свим групацијама, осим у комбинацима и на пољопривредним добрима, поред повећања свих осталих издатака који улазе у утрошена средства. Изразито велики пораст ових средстава запажа се на пољопривредним добрима и на комбинацима, а он је већи 27% него претходне, 1966. год. Овакав однос укупног прихода и утрошених средстава утицао је да порасте нето-продукт укупно и у свим групацијама, осим знатног пада у земљорадничким задругама.

2. Нето-продукт

Остварени нето-продукт и његова расподјела између привредне организације и друштвене заједнице даје се у следећим прегледима:

а) нето-продукат

	Пољопривреда и рибарство	Пољопривреда	Комбинати и добра	Зем. задруге
1966.	49,727	47,082	9,153	34,595
1967.	52,472	48,807	11,550	33,968

б) Расподјела нето-продукта у хиљадама динара

	За привредну организ.				За друштвену заједницу			
	1966.	%	1967.	%	1966.	%	1967.	%
	учеш.		учеш.		учеш.		учеш.	
Пољопривреда и рибарство	28 300	56,8	26 700	50,9	21 500	43,2	25 700	49,1
Пољопривреда	26 600	56,5	24 400	50,0	20 500	43,5	24 400	50,0
ком. и добра	5 100	56,5	5 300	45,8	4 000	43,5	6 200	54,2
Зем. задруге	19 100	55,2	16 900	49,8	15 500	44,8	17 100	50,4

Као што се види, дошло је до повећања нето-продукта у свим групацијама, осим незнатног смањења у земљорадничким задругама. Осјетније повећање нето-дохотка на пољопривредним добрима и у комбинатима мада је његово учешће у укупно нето-дохотку мало, износи свега 21,9%.

Међутим, његова расподјела 1967. год. није у складу са интенцијама привредне реформе: дошло је до повећаног издвајања за друштвену заједницу у односу на 1966. Једино у комбинатима и на пољопривредним добрима запажа се незнатно повећање издвајања средстава за привредну организацију уз такође смањени % учешће као и код осталих групација.

До овакве расподјеле, односно издвајања мањих средстава за привредну организацију, дошло је због повећаних обавеза према друштвеној заједници, у првом реду кроз повећане камате на кредите и пословни фонд и пореза на промет с обзиром на то што се пољопривредне организације, поред чисте пољопривреде, баве и другим дјелатностима, првенствено трговином. Оваквом расподјелом дошло је до незнатног повећања нето-личних доходака и смањених фондова радних организација.

3. Доходак

Доходак радних организација у пољопривреди 1967. у односу на 1966. год. опао је у цјелини у свим групацијама, осим незнатног повећања у комбинатима и на пољопривредним добрима, што приказује у хиљадама динара следећи подаци:

	1966.	1967.	Индекс 67/66.
пољопривреда и рибарство	37 286	35 741	95,8
пољопривреда	35 129	32 712	92,9
комбинати и добра	7 260	7 327	100,9
земљорадничке задруге	24 826	22 400	98,3

Ово је опадање резултата обима пословања и висине утрошених средстава за реализацију укупног прихода. Како се пољопривредне организације, посебно земљорадничке задруге, поред пољопривредне производње, баве и откупом пољопривредних производа и кооперацијом у пољопривреди, који је по обиму био мањи 1967. него 1966. то је утицало да се смањи доходак.

4. Расподјела дохотка

Остварени доходак негативно је дјеловао како на личне дохотке, тако и на фондове предузећа, што показују у хиљадама динара следећи подаци:

	Пољопривреда, и рибарство		Пољопривреда		ком. и зем. задруге добра			
	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.	1966.	1967.
доходак предузећа	37 286	35 741	35 179	32 712	7260	7327	24 826	22 400
Од тога:								
1. Бруто лични доходак	31 282	32 233	29 358	29 882	6672	7073	19 976	20 124
У томе:								
нето лични доходак	20 319	21 451	18 971	19 692	4304	4727	12 887	13 201
доприноси	10 963	10 782	10 387	10 190	2368	2346	7 089	6 923
2. фондови	6 004	3 218	5 821	2 830	588	254	4 850	2 278

Из овог прегледа се види да су издвајања из дохотка у бруто, односу нето-личне дохотке повећана а у фондове знатно смањене, како за пољопривредне организације у цјелини, тако и по наведеним групацијама.

Просјечни нето-лични дохоци из расподјеле по једном задружном у динарима износили су:

	1966.	1967.	Индекс 67/66.
пољопривреда и рибарство	583	608	104,2
пољопривреда	593	611	103,0
комбинати и добра	460	479	104,1
земљорадничке задруге	625	649	103,8

У 1967. год. дошло је до повећања просјечних личних доходака у односу на 1966. Најнижи лични дохоци били су у комбинатима и на пољопривредним добрима. У земљорадничким задругама се показују највећи просјечи нето-личних доходака, који у сваком случају нијесу адекватни продуктивности рада, што ће се детаљније приказати у даљем анализирању њихова пословања.

5. Губици

Пословање пољопривредних организација 1967. год. карактерицу и настали губици, који су већи 1 379 000 д. или 149,4% него 1966. што се види у хиљадама динара из следећег прегледа:

	1966.	1967.	Индекс 67/66.
пољопривреда и рибарство	923	2 302	249,4
пољопривреда	825	2 185	164,7
комбинати и добра	427	684	160,2
земљорадничке задруге	393	1 460	371,5

Највећи губици, а уједно и највећи њихов пораст, настали су у земљорадничким задругама, а најмањи у комбинатима и на пољопривредним добрима. До повећања ових губитака дошло је због ниског дохотка, који није био довољан да покрије све трошкове наплаћених производа и услуга, а они су резултат пословања у текућој години. Међутим, непокривени губици по завршном рачуну из претходних година већи су, тако да укупно у хиљадама динара износе:

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	5 575	6 712
пољопривреда	5 433	6 523
комбинати и добра	3 766	3 440
земљорадничке задруге	1 616	3 019

Из фондова и других средстава покривено је 935 хиљада динара, тако да на крају ови губици у хиљадама динара износе:

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	4 395	5 777
пољопривреда	4 324	5 651
комбинати и добра	2 756	3 274
земљорадничке задруге	1 544	2 315

Поред тога, у завршним рачунима пољопривредних организација приказане су и доспјеле а неисплаћене отплате за основна и трајна обртна средства које у хиљадама динара износи:

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	1 195	3 555
пољопривреда	1 170	3 512
комбинати и добра	1 121	3 247
земљорадничке задруге	49	265

Као што се види, највеће доспјеле а неисплаћене отплате имају комбинати и пољопривредна добра, што указује на повећане обавезе ових организација, које ће неминовно утицати на успех њиховог даљег пословања.

Ефекти пословања

У овој анализи као резултати пословања узети су укупни приход, нето-продукт, доходак и фондови предузећа, а као облици улагања трошкови, ангажована пословна средства и број запо-

слених. Стављањем у однос наведених резултата и обима улагања добивени су основни показатељи пословног успјеха, а то су: економичност, рентабилност и продуктивност.

1. Економичност

Економичност пословања изражена је односом укупног прихода и укупних трошкова који обухватају трошкове пословања и бруто-личне дохотке. Њих приказује следећи преглед:

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	102,2	101,2
пољопривреда	102,2	101,1
комбинати и добра	101,6	100,5
земљорадничке задруге	102,1	101,1

У 1967. год. економичност пословања пољопривредних предузећа у односу на економичност претходне године опада. До тога је дошло због бржег пораста вриједности укупних трошкова (укључујући и бруто-личне дохотке) него пораста укупног прихода.

2. Рентабилност

Рентабилност пословања се исказује односом остварених резултата и висине ангажованих пословних средстава у хиљадама динара.

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	29,8	26,7
пољопривреда	30,6	26,4
комбинати и добра	12,2	12,6
земљорадничке задруге	44,7	38,3

Ови подаци показују да је дошло до опадања рентабилности пољопривредних предузећа у цјелини и свих групација посебно, осим незнатног повећања у комбинатима и на пољопривредним добрима.

Будући да се ради о друштвеним средствима датим радним организацијама на управљање, оцјена успјешности могућа је са два становишта — друштвене заједнице и предузећа. Са становишта друштвене заједнице битан показатељ оствареног резултата јесте новостворена вриједност а са становишта предузећа дио ново створене вриједности издвојен у фондове.

Да се рентабилност смањи утицао је спорији пораст нето-продукта (5,5) од пораста пословних средстава (17,3). На 100 динара ангажованих средстава остварено је нето-продукта, и то:

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	29,8	26,7
пољопривреда	20,0	26,4
комбинати и добра	12,2	12,6
земљорадничке задруге	44,8	38,3

И акумулативност, мјерена односом фондова и ангажованих средстава врло је мала и показује опадање у 1967. год. у односу на претходну годину, што се види из сљедећих података:

	1966.	1967.
пољопривреда и рибарство	3,5	1,1
пољопривреда	3,7	1,5
комбинати и добра	0,7	0,2
земљорадничке задруге	6,2	2,5

Неизграђеност пољопривредних организација, њихова мала продуктивност, врло ниска економичност, повећане обавезе по основу кредита и др, учиниле су да ове организације нијесу у могућности да постигну акумулацију за проширену репродукцију, због чега је потребно предузети низ мјера у том правцу.

3. Продуктивност

Продуктивност рада, као економски показатељ пословања, исказана је односом нето-продукта и броја запослених радника. Она се у динарима види из овог прегледа:

	1966.	1967.	Стопа
пољопривреда и рибарство	14 277	14 881	4,2
пољопривреда	14 713	15 144	2,9
комбинати и добра	9 789	11 702	19,5
земљорадничке задруге	16 783	16 716	0,4

Овако изражена продуктивност рада 1967. год. је виша него 1966. а посебно је велика у комбинатима и на пољопривредним добрима. Она је резултат бржег раста нето-продукта него броја запослених. Стопа продуктивности рада у земљорадничким задругама посљедица је пада како нето-продукта, тако и броја запослених у приближно истом процентуалном односу.

Закључци и предлог мјера

На основу приказаних података могу се углавном извести слједећи закључци:

Друштвена пољопривредна газдинства располажу малим производним капацитетима, који се не развијају према предвиђањима средњерочног плана развоја;

Услови привређивања су поштрени реализацијом мјера привредне реформе, која је радне организације у пољопривреди затекла неизграђене и неспособљене за успјешно и рентабилно пословање;

Резултати пословног успјеха 1967. год. у условима потпуног дјеловања мјера реформе слабији су него 1966. год. у првом реду кроз остварени нижи доходак радних организација, мање фондове и веће губитке, а што потврђују основни показатељи пословног успјеха — нижа економичност и рентабилност и незнатно већа продуктивност.

У постигнутим пословним резултатима између наведених групација постоје разлике и то у погледу трошкова пословања, техничке опремљености искоришћености средстава, улагања и других услова.

Све ово указује да пољопривредне организације имају много проблема које треба што брже и ефикасније рјешавати.

Зато се пред радне организације у пољопривреди поставља обавеза да што је могуће више мобилишу унутрашње резерве и да их усмјере на рјешавање како организационих, тако техничко-технолошких и економских проблема, како би се оспособиле да проширену репродукцију остварују из сопствене акумулације. У ту сврху потребно је предузети низ мјера, међу којима: посебно уређење и оспособљавање земљишта за интензивну производњу увођењем савремене технологије производње уз даље проширивање земљишног фонда на бази економске оправданости; побољшање организације рада; избор оптималних линија и праваца развоја са оријентацијом на специјализовану производњу; кадровско јачање и подизање нивоа квалификованости запослених радника, синхронизована улагања и рационално искоришћавање средстава за проширену репродукцију и јачање техничке опремљености рада; јачање друштвено организоване производње, кооперацијом са индивидуалним произвођачима; усавршавање система расподјеле на принципу што досљедније примјене расподјеле према резултатима рада и др.

Садашња уситњеност, расцјепканост, неорганизованост тржишта и др. указују на потребу окрупњавања и организованог наступања радних организација у рјешавању наведених проблема. Интеграцијом и кооперацијом, гдје за то постоје економске оправданости, могу се постићи не само бољи услови привређивања него и већи пословни успјеси.

Према томе, задаци свих радних организација у пољопривреди произлазе из мјера привредне реформе и задатака предвиђених средњорочним пљном развоја привреде при чему свака од њих треба да сагледа свој положај и мјесто и пронађе најбољи пут за брже јачање и успјешније пословање.